

A detailed oil painting of Józef Piłsudski, the first Marshal of Poland. He is depicted from the chest up, wearing a dark military uniform with a high collar and several medals on his left chest. He has a serious expression and is looking slightly to the left. His right hand is visible, holding a pair of glasses.

Dwie dekady Drugiej RP

Blask odzyskanej niepodległości
Cień zabójstwa prezydenta
Narutowicza

**Blask heroicznej wojny
z bolszewizmem**
Cień autorytaryzmu

Blask wysiłku modernizacyjnego
Cień bólów społecznych
i etnicznych

DWIE DEKADY DRUGIEJ RP

MUZEUM MAZOWIECKIE W PŁOCKU

JEDYNA W POLSCE WYSTAWA STAŁA //

ART DIECO

- aranżacja wnętrz
- rzemiosło artystyczne
- moda i biżuteria
- malarstwo

Muzeum Mazowieckie w Płocku
ul. Kolegialna 6

Mazowsze.
Kup książkę

Blaski i cienie Odrodzonej

Elżbieta Niewiadomska, artysta malarz, rozchwyany emocjonalnie radykał, który związał się z ruchem narodowym, nienawidził Józefa Piłsudskiego. Jakkolwiek ważyć wszystkie składowe odzyskanej przez Polskę niepodległości, był komendant legionów symbolem wreszcie skutecznej akcji Polaków w sprawie polskiej, naczelnikiem odrodzonego właśnie państwa. Niewiadomski chciał go jednak zabić. Ostatecznie, niejako w zastępstwie, 16 grudnia 1922 r. zastrzelił Gabriela Narutowicza, kilka dni wcześniej wybranego przez Zgromadzenie Narodowe na pierwszego prezydenta II RP.

Głośny mord odsłonił dramat Narutowicza jako polityka, ale przestąpił zawodowe dokonania tego inżyniera hydrotechniki, urodzonego na Żmudzi, wykształconego w Szwajcarii, profesora Politechniki w Zurychu, autora licznych dzieł inżynierskich na zachodzie Europy, który do służby państwowej wszedł raptem dwa lata przed swą tragiczną śmiercią, gdy wrócił do odrodzonej Rzeczypospolitej.

Zarazem mord ten położył się długim cieniem na dziejach państwa, które dopiero co odzyskało niepodległość i zyskało chwałę, skutecznie broniąc swej suwerenności (i Europy) przed bolszewicką inwazją. Zjednoczone w dniach wojennych zmagani społeczeństwo szybko pokazało brzydszą twarz zwaśnionego politycznie narodu. Skłóconego do granic zabójstwa głowy państwa.

Setna rocznica zamachu na Gabriela Narutowicza jest okazją do sporządzenia bilansu dokonań II RP. Jakże to państwo naprawdę było? Co można mu zapisać po stronie „za”, a co po stronie „winien”?

Nie uprzedzając odpowiedzi, zważmy na jedno: gdy dzisiaj spieramy się o stan spraw w III RP, po ponad trzech dekadach jej urzędowania, to pamiętajmy, że II RP historia podarowała tylko dwie dekady istnienia.

Zapraszamy do lektury.

Jerzy Baczyński
Redaktor naczelny
POLITYKI

Leszek Będkowski
Redaktor POMOCNIKÓW
HISTORYCZNYCH

Spis treści

Prolog 1. Mord w Zachęcie	9	Detale	
Prolog 2. Gawrił Iwanowicz i carska policja	14	Władze II RP	5
Drogi do odrodzenia	18	Podręczne kalendarium	6
Polska, ale jaka?	24	Narutowicz: droga do Polski	11
Szwy po zaborach	28	Zdumiewające głosowanie	12
Państwo do poskładania	32	Niewiadomski: człowiek zagadka	13
Rozproszkowana demokracja	34	Naczelnik w Sulejówku	37
Ku zmianie ustroju	40	Reformy Grabskiego	38
Fenomen Piłsudskiego	47	Czy zamach majowy był konieczny?	42
Obywatele odrodzonej	50	Prawa kobiet	54
Hossa i bessy	58	Reforma rolna	60
Spółeczny niepokój	65	Ustawodawstwo społeczne	62
Patriotyzm architektoniczny	66	Czasopiśmiennictwo	92
Znane marki	68	Sławojki	100
Republika inteligencja	70	Owsiany napęd	108
Postawy artystyczne twórców sztuki	73	Mundurowi w administracji cywilnej	110
Wielcy naukowcy	78	Biedaszyby	126
Racje nacji	80	Okultyzm	131
Naczelnik wśród równych	88	Masoneria	132
Kręgi lektur	90	Historia alternatywna	136
Ikony kultury	96		
Takie życie	98		
Wielcy sportowcy	104		
Prestiż ułana	106		
Na celowniku	113		
Szpicbródka i inni	116		
Skarb narodowy bez dna	117		
Polesia czar	123		
Więcej niż region	124		
Tajne przez poufne	129		
Miejsce w Europie	134		
Naród z wodzem	139		
Silni, zwarci, gotowi	145		
Ambicje i realia	146		

Na okładce:
Józef Piłsudski
sportretowany
przez Wojciecha
Kossaka, 1928 r.

Autorzy

Andrzej Chojnowski – prof. dr hab., historyk, emerytowany pracownik naukowy Wydziału Historii Uniwersytetu Warszawskiego.

Andrzej Garlicki – prof. dr hab., historyk, wieloletni członek kolegium POLITYKI.

Andrzej Hołdys – geograf, stały współpracownik miesięcznika „Wiedza i Życie” i portalu popularnonaukowego pulsar.

Jerzy Kochanowski – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor naczelny „Przeglądu Historycznego”.

Marek Kornat – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Instytutu Historii PAN.

Adam Kożuchowski – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Zakładu Historii Idei i Dziejów Inteligencji w XIX–XX w. w Instytucie Historii PAN.

Andrzej Krajewski – dr, historyk, popularyzator wiedzy.

Włodzisław Mędrzecki – prof. dr hab., historyk, kierownik Zakładu Historii Społecznej XIX i XX w. w Instytucie Historii PAN.

Wojciech Morawski – prof. dr hab., historyk i ekonomista, kierownik Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

Tomasz Nałęcz – prof. dr hab., historyk, publicysta, polityk, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego.

Mirosław Pęczak – dr hab., prof. w Katedrze Antropologii Mediów Uniwersytetu Warszawskiego, kulturoznawca, publicysta POLITYKI.

Patryk Pleskot – dr hab., prof. Uniwersytetu Rzeszowskiego, historyk, politolog, główny specjalista w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych IPN w Warszawie, laureat Nagród Historycznych POLITYKI.

Rafał Smoczyński – dr hab., socjolog, prof. w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, współautor książki „Totem inteligencji. Arystokracja, szlachta i ziemiaństwo w polskiej przestrzeni społecznej”.

Marek Sobczak – dr, malarz, grafik i rysownik, pracownik POLITYKI.

Kamil Stepan – historyk i filmoznawca.

Adam Szostkiewicz – publicysta, tłumacz, pracownik POLITYKI.

Andrzej Szwarz – prof. dr hab., historyk, emerytowany pracownik naukowy Zakładu Historii XIX w. w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Tomasz Targański – historyk, popularyzator wiedzy, stały współpracownik POLITYKI.

Wiesław Władysław – prof. dr hab., historyk, pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego, publicysta i członek kolegium POLITYKI.

Tomasz Zarycki – prof. dr hab., socjolog, geograf społeczny, dyrektor w Instytucie Studiów Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, współautor książki „Totem inteligencji. Arystokracja, szlachta i ziemiaństwo w polskiej przestrzeni społecznej”.

Agata Zawisewska – prof. dr hab., literaturoznawczyni i tłumaczka, pracowniczka naukowa Instytutu Literatury i Nowych Mediów Uniwersytetu Szczecińskiego.

Gabriel Narutowicz przed gmachem sejmu po zaprzysiężeniu na urząd Prezydenta RP, Warszawa, 11 grudnia 1922 r.

Władze II RP

GŁOWA PAŃSTWA

Józef Piłsudski (jako naczelny dowódca wojsk polskich od 11 do 29 listopada 1918, tymczasowy naczelnik państwa do 20 lutego 1919, naczelnik państwa do 14 grudnia 1922)

Gabriel Narutowicz (prezydent, 14–16 grudnia 1922)

Maciej Rataj (jako marszałek sejmu, 16–20 grudnia 1922)

Stanisław Wojciechowski (prezydent, 16 grudnia 1922 – 14 maja 1926)

Maciej Rataj (jako marszałek sejmu, 15 maja – 4 czerwca 1926)

Ignacy Mościcki (prezydent, 4 czerwca 1926 – 30 września 1939)

PREZES RADY MINISTRÓW

Ignacy Daszyński (14–17 listopada 1918, wcześniej jako premier rządu tymczasowego, 7–11 listopada)

Jędrzej Moraczewski (17 listopada 1918 – 16 stycznia 1919)

Ignacy Jan Paderewski (16 stycznia – 27 listopada 1919)

Leopold Skulski (13 grudnia 1919 – 9 czerwca 1920)

Wincenty Witos (10–23 czerwca 1920, nie utworzył rządu)

Władysław Grabski (27 czerwca – 24 lipca 1920)

Wincenty Witos (24 lipca 1920 – 13 września 1921)

Antoni Ponikowski (19 września 1921 – 5 marca 1922)

Antoni Ponikowski (10 marca – 6 czerwca 1922)

Artur Śliwiński (28 czerwca – 7 lipca 1922)

Julian Nowak (31 lipca – 14 grudnia 1922)

Władysław Sikorski (16 grudnia 1922 – 26 maja 1923)

Wincenty Witos (28 maja – 14 grudnia 1923)

Władysław Grabski (19 grudnia 1923 – 14 listopada 1925)

Aleksander Skrzyński (20 listopada 1925 – 5 maja 1926)

Wincenty Witos (10–14 maja 1926)

Kazimierz Bartel (15 maja – 4 czerwca 1926)

Kazimierz Bartel (8 czerwca – 24 września 1926)

Kazimierz Bartel (27–30 września 1926)

Józef Piłsudski (2 października 1926 – 27 czerwca 1928)

Kazimierz Bartel (27 czerwca 1928 – 13 kwietnia 1929)

Kazimierz Świtalski (14 kwietnia – 7 grudnia 1929)

Kazimierz Bartel (29 grudnia 1929 – 15 marca 1930)

Walery Sławek (29 marca – 23 sierpnia 1930)

Józef Piłsudski (25 sierpnia – 4 grudnia 1930)

Walery Sławek (4 grudnia 1930 – 26 maja 1931)

Aleksander Prystor (27 maja 1931 – 9 maja 1933)

Janusz Jędrzejewicz (10 maja 1933 – 13 maja 1934)

Leon Kozłowski (15 maja 1934 – 28 marca 1935)

Walery Sławek (28 marca – 12 października 1935)

Marian Zyndram Kościakowski (13 października 1935 – 15 maja 1936)

Felician Sławoj Składkowski (15 maja 1936 – 30 września 1939)

Potem władze Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, 1939–90

REKLAMA

Dwudziestolecie międzywojenne

HISTORIA • KULTURA • LUDZIE

Znajdź książki na
ksiegarnia.pwn.pl

Kup książkę

Podręczne kalendarium II RP

1916

5 listopada – po opanowaniu przez wojska państw centralnych ziem Królestwa Polskiego, wchodzącego w skład carskiej Rosji, cesarze niemiecki i austro-węgierski ogłaszają tzw. Akt 5 listopada, w którym pada obietnica powołania „samodzielnego Królestwa Polskiego”.

1917

22 stycznia – prezydent USA Woodrow Wilson ogłasza, że jednym z celów wojny jest powstanie niepodległej Polski.

Sierpień – w Łożanach powstaje Komitet Narodowy Polski z Romanem Dmowskim na czele.

12 września – Niemcy i Austro-Węgry powołują Radę Regencyjną jako tymczasową władzę Królestwa Polskiego.

1918

27 października – w Krakowie powstaje Polska Komisja Likwidacyjna z Ignacym Daszyńskim i Wincentym Witosem na czele.

6/7 listopada – w Lublinie powstaje Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej z Ignacym Daszyńskim jako premierem.

11 listopada – Rada Regencyjna przekazuje Józefowi Piłsudskiemu dowództwo nad Polską Siłą Zbrojną (Polnische Wehrmacht).

17 listopada – Piłsudski powołuje Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej pod kierownictwem Jędrzeja Moraczewskiego.

22 listopada – dekret rządu o tymczasowym ustroju państwa; do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego Józef Piłsudski mianowany tymczasowym naczelnikiem państwa.

28 listopada – dekret naczelnika państwa o ordynacji wyborczej, określający wyborcę jako każdego obywatela powyżej 21. roku życia „bez różnicy płci”.

1919

16 stycznia – nowym premierem Ignacy Paderewski.

26 stycznia – wybory do Sejmu Ustawodawczego.

20 lutego – uchwalenie tzw. małej konstytucji oraz szerokiego pakietu ustaw socjalnych, m.in. o obowiązkowym ubezpieczeniu zdrowotnym.

28 czerwca – podpisanie traktatu wersalskiego kończącego Wielką Wojnę; Polska otrzymuje Wielkopolskę i Pomorze, Gdańsk ogłoszony Wolnym Miastem.

1920

15 stycznia – wprowadzenie uchwałą sejmową marki polskiej jako jedyne go środka płatniczego na obszarze Rzeczypospolitej.

1 lipca – w związku z inwazją wojsk Armii Czerwonej powołanie Rady Ochrony Państwa, składającej się z naczelnika państwa, premiera, marszałka sejmowego, przedstawicieli klubów parlamentarnych i wojska.

3 lipca – formowanie Armii Ochotniczej.

11 lipca – plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu, zakończony zdecydowaną porażką Polski.

15 lipca – uchwała sejmowa o wykonaniu reformy rolnej oraz o autonomicznym statucie województwa śląskiego.

24 lipca – powołanie Rządu Obrony Narodowej z Wincentym Witosem na czele.

13-25 sierpnia – bitwa warszawska, punkt zwrotny w wojnie polsko-bolszewickiej.

1921

19 lutego – podpisanie sojuszu wojskowego z Francją.

3 marca – konwencja o przymierzu odpornym z Rumunią.

17 marca – uchwalenie konstytucji marcowej, Polska republiką demokratyczną o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów.

18 marca – traktat pokojowy w Rydze kończący wojnę z bolszewicką Rosją, ustalenie granicy wschodniej RP.

20 marca – plebiscyt na Śląsku; za Polską opowiada się ok. 40 proc. głosujących, 59 proc. za Niemcami.

1922

23 września – uchwała sejmowa o budowie portu w Gdyni.

5 listopada – wybory do sejmiku I kadencji, zwycięstwo Chrześcijańskiego Związku Jedności.

16 grudnia – zabójstwo prezydenta Gabriela Narutowicza.

20 grudnia – Stanisław Wojciechowski prezydentem RP.

1923

17 maja – tzw. pakt lanckoroński podpisany przez PSL Piast, Związek Ludowo-Narodowy i Chrześcijańską Demokrację (koalicja Chjeno-Piasta).

28 maja – powołanie rządu Wincentego Witosa; Piłsudski odchodzi z wojska i wycofuje się z życia politycznego.

Jesień – fala strajków w całym kraju; w odpowiedzi na strajk kolejarzy rząd militaryzuje kolej.

6 listopada – zamieszki w Krakowie (100 rannych i zabitych); ogłoszenie przez Centralną Komisję Związków Zawodowych strajku powszechnego, rząd wprowadza stan wyjątkowy.

1924

Styczeń – powstanie Banku Polskiego jako banku centralnego RP.

14 kwietnia – reforma walutowa Władysława Grabskiego, wprowadzenie złotego w miejsce marki polskiej.

20 września – sformowanie Korpusu Ochrony Pogranicza.

1925

1 lipca – początek wojny celnej z Niemcami.

1 grudnia – podpisanie traktatu gwarancyjnego z Francją.

28 grudnia – ponowna uchwała sejmowa w sprawie przeprowadzenia reformy rolnej.

1926

12-15 maja – przewrót polityczny Piłsudskiego, dymisja prezydenta Wojciechowskiego i gabinetu Witosa.

1 czerwca – Ignacy Mościcki prezydentem RP.

2 sierpnia – ustawa o zmianie konstytucji (tzw. nowela sierpniowa), wzmocnienie władzy prezydenta.

27 sierpnia – Józef Piłsudski Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych.

18 grudnia – oddanie do użytku pierwszego nabrzeża w porcie gdynskim.

1928

Marzec – wybory parlamentarne, sukces sanacyjnego Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem.

22 marca – utworzenie przedsiębiorstwa Polska Poczta Telegraf i Telefon.

30 grudnia – utworzenie państwowego przedsiębiorstwa LOT.

1929

Wrzesień – powstanie Centrolewu, opozycyjnego sojuszu partii centrowych i lewicowych.

1930

17 marca – podpisanie w Warszawie traktatu handlowego z Niemcami, zakończenie wojny celnej.

9-10 września – czołowi politycy Centrolewu aresztowani i osadzeni w Brześciu.

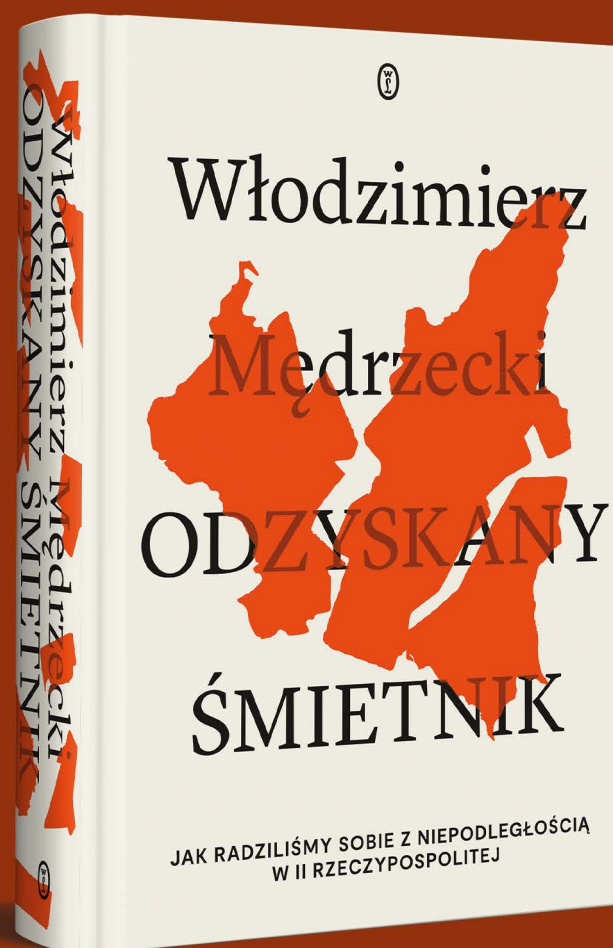
Wrzesień-listopad – pacyfikacja Małopolski Wschodniej skierowana przeciw Ukraińskiej Organizacji Wojskowej.

16 listopada – wybory zwane brzeskimi; zdecydowane zwycięstwo BBWR.

WYDAWNICTWO LITERACKIE

II Rzeczpospolita bez makijażu – cuda i ułomności wyśniewanej przez pokolenia Niepodległej

W swojej najnowszej książce prof. Włodzimierz Mędrzecki rozbraja zarówno piękne mity, jak i mroczne legendy dwudziestolecia międzywojennego. To prawdziwy, nieretuszowany obraz odzyskanej ojczyzny – znacznie bliższy realiom współczesnym, niż mogłoby nam się wydawać. Nasi międzywojenni przodkowie bywali przecież, podobnie jak my dzisiaj, zdezorientowani, pełni obaw o przyszłość i zażenowani panującym bałaganem oraz miękkością politycznych sporów...

1931

26 października – początek procesu brzeskiego.

1932

11 marca – reforma oświatowa (Jędrzejewicza) wprowadzająca dwustopniowe szkolnictwo średnie (gimnazjum i liceum).

25 lipca – podpisanie polsko-sowieckiego paktu o nieagresji.

1933

1 marca – inauguracja magistrali kolejowej Nowe Herby – Gdynia, łączącej Górny Śląsk z Wybrzeżem.

15 marca – ustawa o ustroju szkół akademickich, ograniczenie samorządu wyższych uczelni.

1934

26 stycznia – polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy.

14 marca – uchwała sejmu o wydawaniu przez prezydenta rozporządzeń z mocą ustawy.

15 czerwca – minister spraw wewnętrznych Bronisław Pieracki zastrzelony przez zamachowca ukraińskiego.

17 czerwca – rozporządzenie prezydenta RP o utworzeniu w Berezie Kartuskiej obozu dla „osób zagrażających bezpieczeństwu i porządkowi publicznemu”.

1935

23 kwietnia – podpisanie przez prezydenta konstytucji kwietniowej, wprowadzającej w RP system prezydencki o charakterze autorytarnym.

12 maja – umiera Józef Piłsudski.

8 września – wybory zbojkotowane przez opozycję, do sejmu weszli tylko przedstawiciele BBWR i mniejszości narodowych.

Grudzień – Politechnika Lwowska jako pierwsza uczelnia w Polsce wprowadza getto ławkowe.

1936

23 marca – strajk powszechny w Krakowie.

10 czerwca – wicepremier Eugeniusz Kwiatkowski ogłasza czteroletni program inwestycyjny kraju.

10 listopada – gen. Edward Rydz-Śmigły marszałkiem Polski.

1937

5 lutego – ogłoszenie planu budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego.

1 marca – powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego, który ma konsolidować społeczeństwo wokół rządu.

Sierpień – strajki chłopskie na południu i wschodzie kraju.

1938

7 kwietnia – ustawa o ochronie imienia Józefa Piłsudskiego.

16 sierpnia – Komunistyczna Partia Polski rozwiązana przez Komintern.

6 i 13 listopada – zbojkotowane przez opozycję wybory parlamentarne (większość miejsc przypada OZN).

1939

2 stycznia – umiera Roman Dmowski.

31 marca – premier Wielkiej Brytanii jednostronnie gwarantuje niepodległość Polski, podobne oświadczenie składa rząd francuski.

14 czerwca – otwarcie Zakładów Południowych (Huty Stalowa Wola), jednej z pierwszych inwestycji COP.

23 sierpnia – podpisanie paktu Ribbentrop-Mołotow.

25 sierpnia – polsko-brytyjski układ sojuszniczy.

1 września – atak Niemiec na Polskę.

17 września – atak ZSRR na Polskę, rząd polski przekracza granicę z Rumunią.

27 września – kapitulacja Warszawy.

OPR. TOMASZ TARGAŃSKI

Kup książkę

facebook.com/wydawnictwoliterackie
instagram.com/wydawnictwoliterackie
twitter.com/wydlit

Gabriel Narutowicz,
popiersie autorstwa
Edwarda Wittiga, 1932 r.
(O rzeźbiarzu – art. s. 73).

[Kup książkę](#)